

تبیین عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل (مطالعه موردی: کارآفرینان شهرستان بندر انزلی)

احمد جعفرنژاد^۱ - کریم کیاکجوری^{۲*} - فروغ رودگرنژاد^۳

۱. استاد دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

۲. دانشجوی کارآفرینی دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران

۳. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندر انزلی

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۵/۳، تاریخ تصویب: ۱۳۹۰/۱۰/۳)

چکیده

در جوامع امروزی کارآفرینی تاثیر انکارناپذیری در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فناوری کشورها دارد. هدف این تحقیق، بررسی و شناسایی متغیرها و تبیین عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل در سطح شهرستان بندر انزلی است. جامعه آماری تحقیق ۱۴۵ کارآفرین مستقل، مطابق با تعریف دیده بان جهانی کارآفرینی می باشد که ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده است. با جمع آوری داده های مورد نیاز به کمک پرسش نامه ای با اجزای استاندارد در قالب روش تحقیق غیرآزمایشی و ضریب پایایی با آلفای کرونباخ ۰/۷۹ درصد، به آزمون فرضیه ها پرداخته شد. یافته ها نشان می دهند که چهار متغیر مطالعه شده در قالب یک الگوی رگرسیون تحلیل مسیر، ضمن تبیین عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل در جامعه ای بیان شده، هر کدام هم به صورت مستقیم (همه ی متغیرها) و هم به صورت غیرمستقیم و تعاملی (غیر از متغیر فردی)، بر فرایند کارآفرینی مستقل تأثیرگذار بوده که از این نظر متغیرهای فردی (۰/۹۱)، شغلی (۰/۵۷)، رفتاری (۰/۳۹) و محیطی (۰/۲۴) به ترتیب بیش ترین اثرگذاری مستقیم بر روی فرایند کارآفرینی مستقل را دارند.

واژه های کلیدی: کارآفرینی، کارآفرینی مستقل، فرایند، انزلی

مقدمه

کارآفرینی به‌عنوان سمبل و نماد تلاش و موفقیت در امور تجاری بوده و کارآفرینان، پیشگامان موفقیت‌های تجاری در جامعه هستند. توانایی آن‌ها در بهره‌گیری از فرصت‌ها، نیروی آن‌ها در نوآوری و ظرفیت آن‌ها در قبال موفقیت، به‌عنوان معیارهایی هستند که کارآفرینی نوین به‌وسیله‌ی آن‌ها سنجیده می‌شود (الوانی، کیاکجوری و رودگرنژاد، ۱۳۸۹، ۲۰۱). کارآفرینان منشاء تحولات بزرگ در زمینه‌های تولیدی و خدماتی سازمان‌ها و نیز موتور محرک توسعه و پیشرفت اقتصادی و ایجاد شغل و اصلاح اجتماع محسوب شدند (Hansemark, 1988, 28) (Gurol & Astan, 2006). هم‌چنین با ورود به قرن ۲۱، اقتصاد کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برای فرار از بیکاری، مواجهه با جهانی‌سازی و کوچک‌سازی، با کمک نیروی کارآفرینی، حیاتی دوباره یافته است (Shan et al, 2003). کارآفرینان، افراد، گروه‌ها و یا مردمی هستند که کسب و کار جدیدی را تأسیس و اداره می‌کنند به‌گونه‌ای که حداقل برای بیش از یک نفر ایجاد اشتغال می‌کنند (Kirkwood, 2007) و افرادی هستند که به حد و مرزهای نهادینه شده نفوذ و پا را از آن فراتر گذارده و فرصت‌هایی که به هر حال توسط سایرین نادیده گرفته شده‌اند را به‌خوبی درک می‌کنند (Politis, 2008). کارآفرین، شخصی است که با پذیرفتن خطر، کسب و کاری را انتخاب کرده، آن را سامان‌دهی می‌کند و هرگونه اقدام را براساس مهارت‌های دانش و انرژی‌های مشخص، انجام می‌دهد (جهانگیری، کلانتری، ۱۳۸۷).

کارآفرینی مستقل، از برخورد ویژگی‌های فردی کارآفرینان با محیطی که در آن نشو و نمو یافته‌اند، به‌وجود می‌آید (Postigu, 2002) و فعالیت‌های مخاطره‌آمیز در کارآفرینی مستقل، به معنای سازمان‌دهی یک سازمان جدید یا تأسیس یک شرکت است (Kuratko et al, 1993). براساس تعریف GEM¹، در کارآفرینی فردی یا مستقل، شرکت جدیدی تأسیس می‌شود تا کالا یا خدمت جدیدی به جامعه عرضه شود (GEM, 2008). محققان،

1. Global Entrepreneurship Monitoring

کارآفرینی مستقل را مفهومی چندبُعدی می‌دانند که فعالیت‌های شرکت را به‌سوی نوآوری در محصول و فناوری، خطرپذیری و پیشگامی^۱ سوق می‌دهد (الوانی، رودگر نژاد و کیا کجوری، ۱۳۸۸). از جمله محاسن راه‌اندازی شرکت‌های کارآفرینانه، ایجاد اشتغال مولد است، زیرا به موجب یک اصل در مدیریت، اگر یک نفر به‌طور مستقیم به‌کاری مولد گمارده شود، به‌صورت غیرمستقیم برای حداقل سه نفر دیگر شغل ایجاد می‌کند و کارآفرینان کسانی هستند که تمایل دارند تا منابع‌شان را در فرصت‌هایی استفاده کنند که احتمال شکست در آن‌ها زیاد است (McClelland, 1965; Duane, 2000, 236).

تا کنون مطالعات مختلفی در مورد تأسیس شرکت‌های کارآفرینانه (Reynolds et al, King, 2006, 473, 1993)، عوامل اثرگذار بر موفقیت و شکست فرایند کارآفرینی (King, 2006, 179)، نقش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی بر فرایند کارآفرینی (Kiggundo, 2002)، وراثتی بودن کارآفرینی (Levie, 1999)، ویژگی‌های شخصی کارآفرینان (Wagner & Sternberg, 2004) و غیره انجام شده است، اما انجام موضوع این تحقیق در شهرستان بندر انزلی، نیازمند کار و مطالعه‌ی بیش‌تری می‌باشد تا بتوان دریافت که عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل (افرادی که مؤسس حداقل یک شرکت باشند) در شهرستان بیان شده چیست؟ مستند به مساله‌ی یادشده، با توجه به مرور ادبیات موضوعی مربوط، اثر چهار متغیر تبیین‌کننده‌ی کارآفرینی مستقل، شامل متغیرهای فردی، رفتاری، شغلی و محیطی در این مقاله بررسی می‌شود. در ادامه، به بیان چارچوب نظری پژوهش، روش‌شناسی تحقیق، تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق، بحث و مقایسه، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای تحقیق می‌پردازیم.

مروری بر ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق

لیتونن (۲۰۰۰)، ویژگی‌های فرد کارآفرین را شامل توانایی خطرپذیری، نوآوری، دانش در زمینه‌ی فنون کار، بازار و بازاریابی، مهارت‌های مدیریت کسب و کار، توانایی برای

1 . Proactiveness.

همکاری، برداشت خوب نسبت به کسب و کار و توانایی برای شکار فرصت می‌داند (Littunen, 2000). زهرا و کوین (۱۹۹۵)، سه ویژگی خطرپذیری، نوآوری و توجه به رقابت را بر کارآفرینی فردی اثرگذار دانسته‌اند (Zahra & Covin, 1995). مارکمن و بارون (۲۰۰۳)، عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را مناسب بودن ویژگی‌های فردی کارآفرینان شامل خودیابی، فرصت‌شناسی، استقلال در کار، داشتن سرمایه‌ی انسانی و مهارت‌های اجتماعی می‌دانند (Markman & Baron, 2003). کیگوندو (۲۰۰۲)، عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را به سه گروه ویژگی‌های شخصیتی کارآفرین، ویژگی‌های شرکت و محیط آن تقسیم کرده است (Kiggundu, 2002). واگنر و استرنبرگ (۲۰۰۴)، عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی را به سه گروه عوامل کلان، خرد و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان تقسیم کرده‌اند (Wagner & Sternberg, 2004). الگوهای فرایند کارآفرینی بایگریو (۱۹۸۹) و شین و دیگران (۲۰۰۳)، ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه را در فرایند راه‌اندازی کسب و کار دخیل می‌دانند (Bygrave, 1989; Shan et al, 2003). یافته‌های پژوهش دی پایلی (۲۰۰۷)، نشان می‌دهد ویژگی‌های شخصیتی در ایجاد انگیزه و قصد کارآفرینانه تأثیر مثبت دارند (De Pillis, 2007). هوارد (۲۰۰۴)، معتقد است که رابطه‌ی مستقیمی بین قابلیت‌های کارآفرینی (استقلال‌طلبی، خطرپذیری، انگیزه‌ی پیشرفت، کنترل درونی و خلاقیت) و توانایی کارآفرینی افراد وجود دارد (Howard, 2004).

دانشمندان علوم مدیریت با استفاده از رویکرد رفتاری، کارآفرینی را فرایندی که سرانجام به ایجاد کسب و کارهای جدید می‌انجامد معرفی می‌کنند (آراستی، ۱۳۸۵). جنین (۱۹۹۴) و کلرمر (۲۰۰۵)، در مطالعات خود، بر فعالیت‌های کارآفرینان، دلایل و چگونگی تشکیل کسب و کار و فرایندی که طی آن شرکت‌ها پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارند تأکید داشته‌اند (Kollermeier, 2005, p. 18) (Jenning, 1994, p. 271). دراکر (۱۹۸۵)، این‌گونه بیان می‌کند که کارآفرینان تغییردهنده‌ی ارزش‌ها بوده، خطرپذیرند، به سرمایه‌ی نیاز دارند، هیچ‌وقت سرمایه‌گذار نیستند، به‌درستی تصمیم می‌گیرند، همواره به دنبال تغییر بوده و آن را اصل مسلم و سالم می‌دانند، قدرت شناسایی فرصت‌ها را

دارند، مفاهیم و فنون مدیریتی را به کار می‌گیرند، رفتارگرا و عملگرا هستند (Drucker, 1985). تیمونز (1990)، می‌گوید، کارآفرینی خلق و ایجاد بینشی ارزشمند از هیچ است و کارآفرینی فرایند ایجاد و دستیابی به فرصت‌ها و پیگیری آن‌ها بدون توجه به منابع موجود می‌باشد (Timmons, 1990). ون درورف و براش (1989)، ضمن بررسی ۲۵ تعریف از کارآفرینی، این‌گونه نتیجه‌گیری کرده‌اند که کارآفرینی یک فعالیت تجاری یعنی تأسیس یک واحد تجاری یا یک کسب‌وکار جدید است (Vanderwerf & Brush, 1989).

گارول و استان (2006)، کارآفرینی را موتور محرک توسعه و پیشرفت اقتصادی و ایجاد شغل و اصلاح اجتماع می‌دانند (Gurol & Astan, 2006). میلر (1983)، کارآفرینی را جست‌وجوی فرصت‌ها، توانایی شناسایی شکاف‌های موجود در بازار با تأکید بر نوآوری بازار و محصول و پروژه‌های پرخطر با تمایل به پیشگامی در نوآوری و کسب برتری بر رقبا می‌داند (Miller, 1983). هینونن (2003)، عوامل شغلی اثرگذار بر فرایند کارآفرینی را انعطاف‌پذیری الگوهای کاری، خودگردانی، پاسخ‌گویی، پاداش‌های تشویقی، کاهش بوروکراسی و نوآوری می‌داند (Heinonen, 2003). اشنايدر (1995)، عوامل شغلی اثرگذار بر کارآفرینی را عوامل مالی و بودجه، مشتری‌مداری، تصمیم‌گیری غیرمتمرکز و فروش سهام می‌داند (Schneider et al, 1995). تیمونز (1990)، عوامل اثرگذار بر کارآفرینی را وجود گروه‌های کاری، راهبرد، ساختار، فرهنگ و محصولات می‌داند (Timmons, 1990). فرای (1993)، بیان می‌کند که کارآفرینی به معنای آغاز یا رشد یک شرکت نوپا با مدیریت نوآورانه و مدیریت مخاطره‌پذیر است (Fry, 1993). از نظر کیرکوود (2007)، کارآفرینی هسته‌ی مرکزی فعالیت‌های اقتصادی بازار و کارآفرینان، افراد، گروه‌ها و یا مردمی هستند که کسب‌وکار جدیدی را تأسیس و اداره می‌کنند، به گونه‌ای که حداقل برای بیش از یک نفر ایجاد اشتغال کنند (Kirkwood, 2007). در کارآفرینی فردی، شرکت و سازمان (کسب‌وکار) جدیدی تأسیس می‌شود تا کالا و خدمت جدیدی به جامعه عرضه شود (www.gemiran.ir, 2008). بعضی از متخصصان نیز بیان می‌کنند که کارآفرینی بر روی تازگی و جدید بودن (به شکل

محصولات جدید)، فرایندهای جدید و بازارهای جدید، با عنوان عوامل محرک تولید ثروت تمرکز می‌کنند (Lumpkin & Dess, 1996)(Daily et al, 2002)(Smith, 2002).

مقیمی از میان سه متغیر رفتاری، ساختاری (شغلی) و محیطی (زمینه‌ای) که بر فرایند کارآفرینی اثرگذار هستند، متغیر عوامل محیطی را اثرگذارتر می‌داند (مقیمی، ۱۳۷۹).

مارتین می‌گوید: عوامل محیطی در کارآفرینی به صورت زیرساخت‌های محیطی، درجه‌ی آشفستگی محیطی و تجربه‌های محیطی شخصی افراد جامعه، نقش دارند (الوانی، رودگرترزاد و کیاکجوری، ۱۳۸۸). کیسنر (۱۹۸۵)، به نقش ایجاد جو و محیط کارآفرینانه در موفقیت فرایند کارآفرینی اشاره می‌کند (kiesner, 1985). راشل (۲۰۰۸)، در مطالعات خود بیان می‌کند که محیط کارآفرینی از عواملی مانند عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تشکیل می‌شود که در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی اثرگذارند (Russel et al, 2008). لرنر و هابر (۲۰۰۰)، عوامل اثرگذار بر موفقیت شرکت‌های کارآفرینانه را به چهار گروه ویژگی‌های فردی کارآفرینان، حمایت‌های مالی و مشورتی دولتی، جذابیت‌های محیطی محل فعالیت شرکت و تنوع خدمات قابل ارائه تقسیم کرده‌اند (Lerners & Haber, 2000). زهرا (۱۹۹۳)، هر محیطی را پرورش‌دهنده‌ی ترکیبی از فعالیت‌های مختلف مرتبط با کارآفرینی، نوآوری، تأسیس و تجدید ساختار شرکتی می‌داند (Zahra, 1993). گرت و کوین (۲۰۰۷)، اشاره کرده‌اند توانایی شرکت‌ها در مدیریت کردن بر تغییرات محیطی و واکنش نشان دادن به موقع در مورد آن‌ها، یکی از عوامل مهم و اثرگذار بر موفقیت شرکت‌ها به حساب می‌آید (Garrett & Covin, 2007).

با توجه به پیشینه‌ی تحقیق، عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل را می‌توان در چهار گروه دسته‌بندی کرد که با یکدیگر اثر تعاملی دارند و درنهایت منجر به فرایند کارآفرینی مستقل می‌شوند. این عوامل شامل متغیرهای فردی، رفتاری، شغلی و محیطی است. بنابراین با جمع‌بندی مطالب ارائه شده، فرضیه‌ی اصلی تحقیق عبارت است از: متغیرهای فردی، رفتاری، شغلی و محیطی، چهار بُعد تبیین‌کننده‌ی فرایند کارآفرینی مستقل در شهرستان بندر انزلی هستند.

روش‌شناسی

جامعه‌ی آماری ۱۴۵ نفری این پژوهش را افرادی تشکیل داده‌اند که مؤسس حداقل یک شرکت در سطح شهرستان بندر انزلی هستند، به گونه‌ای که با استناد به مرور ادبیات موضوعی مربوط به کارآفرینی بتوان آن‌ها را کارآفرین فردی (www.gemiran.ir, 2008) قلمداد کرد. برای توزیع پرسش‌نامه‌ها براساس جدول کرجسی و مورگان ۱۰۵ نفر به صورت تصادفی ساده باید انتخاب می‌شدند که از این میان ۱۰۰ پرسش‌نامه برگشت داده شد. بر این اساس عوامل چهارگانه‌ی ویژگی‌های فردی، رفتاری، شغلی و محیطی به‌عنوان متغیرهای مستقل مشهود و فرایند کارآفرینی مستقل به‌عنوان متغیر مستقل نامشهود هستند. از ابزارهای چهارگانه‌ی جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، ابزار اندازه‌گیری استفاده شده در این تحقیق پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته که حاوی ۱۰ سؤال در رابطه با مشخصات جمعیت‌شناختی، ۲ سؤال باز و ۵۹ سؤال، در مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت بوده است.

برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق، پرسش‌نامه‌ی طراحی شده، در مراجعه‌ی حضوری اول، در اختیار اعضای جامعه‌ی آماری قرار گرفته و توضیحات لازم نیز برایشان داده شد. سپس در مراجعه‌ی حضوری بعدی پرسش‌نامه‌ها جمع‌آوری شدند. در این تحقیق از آزمون‌های محاسبه‌ی هم‌بستگی و روابط مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرها و نیز معادلات رگرسیون تعاملی در قالب تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Lisrel استفاده شد. روش‌های مختلفی برای تعیین اعتبار (روایی) ابزار اندازه‌گیری وجود دارد که یکی از آن‌ها پرسش از متخصصان و خبرگان می‌باشد (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۷، ۱۷۱-۱۶۶). به‌منظور معتبرسازی پرسش‌نامه‌ی تحقیق، از رویه‌ی استخراج اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری از ادبیات موضوعی و آنگاه بومی‌سازی آن با بهره‌گیری از نظرات متخصصان و نیز نمونه‌ی مقدماتی استفاده شده است (Hult & Ferrel, 1997) (بازرگان و دیگران، ۱۳۷۷، ۱۷۱-۱۶۶). بر این اساس ارزیابی دو ویژگی اعتبار محتوایی (Parasuraman et al, 1988) و مقیاس اندازه‌گیری به‌صورت قضاوت کیفی بوده است. یعنی پرسش‌نامه‌ی تحقیق، اعتبار محتوایی دارد زیرا اجزای متغیرهای مورد اندازه‌گیری از ادبیات موضوعی تحقیق اخذ شده و سازه‌های پرسش‌نامه نیز به‌وسیله‌ی اعضای نمونه‌ی

آماري به درستي درك شده‌اند. بدین منظور، پرسش‌نامه‌ی طراحی شده، به صورت پیش‌آزمون در اختیار ۱۲ نفر از اساتید و خبرگان قرار گرفت آنگاه پس از اخذ نظرات اصلاحی و تعدیل موادی از آن‌ها، مجدداً در اختیار ۲۸ نفر از اعضای نمونه‌ی آماری مقدماتی قرار گرفت و براساس نظرات اصلاحی این گروه، از مرتبط بودن سؤال‌ها با توجه به جامعه‌ی آماری مطالعه شده اطمینان حاصل شد و درنهایت، پرسش‌نامه‌ی نهایی طراحی و برای جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. در ضمن، شاخص $GFI=0.99$ نیز که یکی از معیارهای سنجش روایی است (Hair et al, 1998) در این تحقیق بیش‌تر از 0.90 به دست آمد.

جدول ۱. نتایج آزمون آلفای کرونباخ مربوط به متغیرهای پرسش‌نامه

متغیرها	تعداد سوال	پایایی (Cronbach α)
فردی	۲۲	۰/۷۰۹
رفتاری	۱۴	۰/۶۰۹
شغلی	۱۰	۰/۶۱۸
محیطی	۱۳	۰/۷۳۴
کل سوالات تبیین‌کننده فرایند کارآفرینی مستقل	۵۹	۰/۷۹۴

به منظور تعیین قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار اندازه‌گیری نیز روش‌های مختلف و متعددی وجود دارد که یکی از آن‌ها سنجش سازگاری درونی آن است (Conca & et al, 2004). سازگاری درونی ابزار اندازه‌گیری می‌تواند با ضریب آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شود (Cronbach, 1951) و این روشی است که در اغلب پژوهش‌ها استفاده می‌شود (Peterson, 1994). اگرچه حداقل مقدار قابل قبول برای این ضریب باید ۰/۷ باشد اما مقادیر ۰/۶ و حتی ۰/۵۵ نیز قابل قبول و پذیرش است (Van de ven & Ferry, 1979) (Nunnally, 1978). در این تحقیق، قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری ۰/۷۹۴ می‌باشد. قابلیت اعتماد متغیرها به تفکیک در جدول شماره (۱) آمده است.

یافته‌ها

جدول شماره (۲) داده‌های آماری توصیفی جمعیت شناختی اعضای ۱۰۰ نفره‌ی نمونه‌ی آماری تحقیق را براساس آن‌چه که در پرسش‌نامه بوده است، نشان می‌دهد.

جدول ۲. داده‌های آماری توصیفی جمعیت شناختی اعضاء نمونه آماری

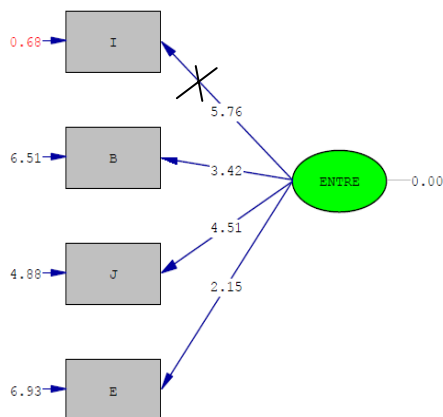
جمع					مرد	زن	کمیت	جنس
					۸۹	۱۱	فراوانی	
جمع	بالای ۶۰ سال				۳۰-۴۰	۲۰-۳۰	کمیت	(سن سال)
۱۰۰	۲				۴۲	۱۰	فراوانی	
جمع	بیشتر از ۲۵		۱۵-۲۰	۱۰-۱۵	۵-۱۰	۱-۵	کمیت	سابقه
۱۰۰	۲		۲۰	۲۶	۴۲	۱۰	فراوانی	
جمع	دکتر	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	زیر دیپلم	کمیت	تحصیلات
۱۰۰	۳	۸	۲۵	۲۱	۲۸	۱۵	فراوانی	

در ادامه، الگوی معادله‌ی ساختاری چهار متغیر اصلی تبیین کننده‌ی فرایند کارآفرینی مستقل در سطح جامعه‌ی آماری مطالعه شده براساس خروجی نرم افزار لیزرل ارائه می‌شود. باید گفت از میان شاخص‌های مختلف و متعدد تعیین برازندگی یک الگوی معادلات ساختاری (هومن، ۱۳۸۱)، شاخص‌های $RMSEA^1$ و GFI از بهترین و معروف‌ترین شان بوده و می‌توانند در حد کفایت لازم، برازندگی یک الگوی معادله‌ی ساختاری را تعیین کنند. در این تحقیق $RMSEA = 0/000$ و شاخص‌های $GFI = 0/99$ ، $AGFI = 0/97$ و $NFI = 0$ می‌باشد. از این رو الگوی تحقیق دارای برازندگی لازم بوده و کلیت آن تأیید می‌شود چرا که $RMSEA \leq 0/05$ بوده و متغیرهای مشهود چهارگانه‌ی فردی، رفتاری، شغلی و محیطی نیز می‌توانند ۹۹٪ متغیر نامشهود اصلی مورد مطالعه یعنی فرایند کارآفرینی مستقل در سطح جامعه‌ی آماری را توجیه و تبیین کنند.

در نمودار شماره (۱)، ضرائب T Value مربوط به روابط بین متغیرها و فرایند کارآفرینی مستقل نشان داده شده است. در معادلات ساختاری، متغیرها دارای دو گونه روابط تبیین کنندگی برای متغیر اصلی مورد مطالعه (فرایند کارآفرینی مستقل) هستند که

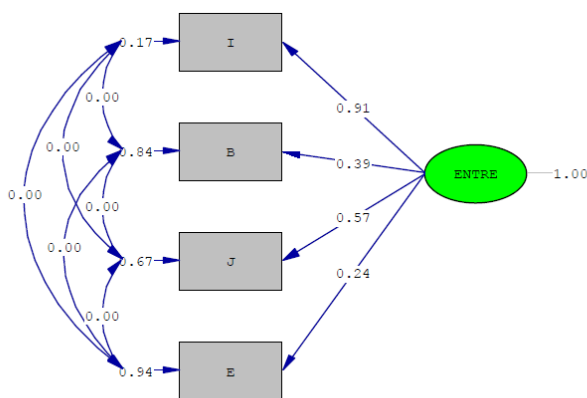
1 . Root Mean Square Error of Approximation & Goodness of Fit Index.

عبارتند از: مستقیم و غیرمستقیم. همان گونه که ملاحظه می شود در هر دو بخش، روابط مستقیم و غیرمستقیم وجود دارد. همه ی روابط مستقیم تأیید شده اند. اما رابطه ی غیرمستقیم متغیر ویژگی های فردی که مقدار آن عددی بین ۲- و ۲ نیست، تأیید نمی شود. در نمودارهای شماره (۲ و ۳)، ضرائب رگرسیونی استاندارد و برآوردی (غیراستاندارد) الگوی معادله ی ساختاری عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل ارائه شده است.

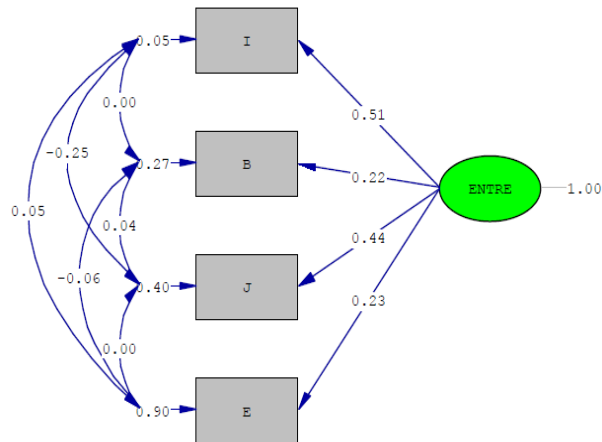
Chi-Square=1.25, df=2, P-value=0.53565, RMSEA=0.000

نمودار ۱. ضرائب T Value مربوط به روابط بین متغیرهای چهارگانه و فرایند کارآفرینی مستقل

Chi-Square=1.25, df=2, P-value=0.53565, RMSEA=0.000

نمودار ۲. ضرائب استاندارد مربوط به روابط بین متغیرهای چهارگانه و فرایند کارآفرینی مستقل

Chi-Square=1.25, df=2, P-value=0.53565, RMSEA=0.000

نمودار ۳. ضرایب برآوردی مربوط به روابط بین متغیرهای چهارگانه و فرایند کارآفرینی مستقل

معادله‌ی ساختاری تبیین‌کننده‌ی روابط بین متغیرها و فرایند کارآفرینی مستقل در سطح جامعه‌ی آماری مطالعه شده شامل چهار متغیر مستقل مشهود و یک متغیر مستقل نامشهود است. جدول شماره (۳) توضیحات بیش‌تر مربوط به متغیرهای مشهود و نامشهود، ضرایب استاندارد و غیراستاندارد مستقیم، و T Value معادله‌ی ساختاری را نشان می‌دهد.

جدول ۳. متغیرها و ضرایب مستقیم‌الگوی معادله‌ی ساختاری

فرایند کارآفرینی مستقل (IEP)				متغیر نامشهود
محیطی	شغلی	رفتاری	فردی	متغیرهای مشهود (ویژگی‌های ...)
E	J	B	I	علامت اختصاری متغیرهای مشهود
۲,۱۵	۴,۵۱	۳,۴۲	۵,۷۶	T Value
تأیید	تأیید	تأیید	تأیید	تأیید/رد تک‌تک اثرات
۰,۲۴	۰,۵۷	۰,۳۹	۰,۹۱	ضرایب اثرگذاری مستقیم= استاندارد
۴	۲	۳	۱	رتبه‌ی اثرگذاری مستقیم
RMSEA=۰,۰۰۰ GFI=0.99, AGFI=0.97, NFI=0.98				تأیید/رد کلیت الگو= فرضیه اصلی

همان‌گونه که در جدول شماره (۳) و نیز نمودار شماره (۱) مشاهده می‌شود همه‌ی روابط مستقیم و غیرمستقیم (غیر از ویژگی‌های فردی) بین متغیرهای مشهود با فرایند کارآفرینی مستقل تأیید شد. از این‌رو لازم است در استخراج معادله‌ی ساختاری هم روابط

مستقیم و هم روابط غیرمستقیم (غیر از ویژگی‌های فردی) تایید شده وارد معادله شوند. الگوی عمومی معادله‌ی ساختاری روابط تعاملی بین متغیرها (اثرات مستقیم و غیرمستقیم) عبارت است از: (اثرات غیرمستقیم) + (اثرات مستقیم) = الگوی معادله‌ی ساختاری در نمودار شماره (۲) (ضرایب استاندارد) مشاهده می‌شود که ضرایب روابط غیرمستقیم هر کدام از متغیرهای مشهود با هم دیگر برابر با صفر می‌باشد از این رو الگوی معادله‌ی ساختاری تبیین‌کننده‌ی فرایند کارآفرینی مستقل^۱ (IEP) برحسب ضرایب استاندارد عبارت است از:

$$IEP = (0,91I + 0,39J + 0,57B + 0,24E) \quad (\text{اثرات مستقیم})$$

و الگوی معادله‌ی ساختاری تبیین‌کننده‌ی فرایند کارآفرینی مستقل بر حسب ضرایب غیراستاندارد عبارت است از:

$$IEP = (0,51I + 0,22J + 0,44B + 0,23E) \quad (\text{اثرات مستقیم چهار متغیر})$$

$$IEP_J = 0,22J(0,4B - 0,6E) \quad (\text{اثرات غیر مستقیم ویژگی‌های شغلی})$$

$$IEP_B = 0,44B(0,4B + 0,0E) \quad (\text{اثرات غیر مستقیم ویژگی‌های رفتاری})$$

$$IEP_E = 0,23E(0,0B - 0,6J) \quad (\text{اثرات غیر مستقیم ویژگی‌های محیطی})$$

بحث و نتیجه

هدف از انجام این تحقیق، تبیین عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل در شهرستان بندر انزلی بوده است. با توجه به نتایج به دست آمده، به تعدادی از پژوهش‌های انجام شده که با موضوع تحقیق شباهت و قرابت بیش تری داشته‌اند، اشاره می‌شود. این پژوهش‌ها را می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد:

گروه اول، به متغیر ویژگی‌های فردی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی مستقل پرداخته‌اند. دی پایلی و دیگران، در پژوهش خود دریافتند که ویژگی‌های شخصیتی افراد بر فرایند کارآفرینی تأثیر مثبت دارد (De Pillis, 2007). کیگوندو و واگنر و استرنبرگ،

1. Individual Entrepreneurship Process.

عوامل اثرگذار بر موفقیت کارآفرینانه را ویژگی‌های شخصیتی فرد کارآفرین، دانسته‌اند (Kiggundu, 2002) (Wagner, 2004).

گروه دوم، به متغیر رفتاری و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی مستقل پرداخته‌اند. ون درورف و براش، کارآفرینی را یک فعالیت تجاری یعنی تأسیس یک واحد تجاری یا یک کسب‌وکار جدید می‌دانند (Vanderwerf & Brush, 1989). تیمونز می‌گوید کارآفرینی فرایند ایجاد و دستیابی به فرصت‌ها و پیگیری آن‌ها بدون توجه به منابع موجود است (Timmons, 1990).

گروه سوم، به متغیر شغلی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی مستقل پرداخته‌اند. از نظر کیرکوود، کارآفرینان، افراد، گروه‌ها و یا مردمی هستند که کسب‌وکار جدیدی را تأسیس و اداره می‌کنند به گونه‌ای که حداقل برای بیش از یک نفر ایجاد اشتغال کنند (Kirkwood, 2007). گارول و استان، کارآفرینی را ایجاد شغل و اصلاح اجتماع می‌دانند (Gurol & Astan, 2006).

گروه چهارم، به متغیر محیطی و تأثیر آن بر فرایند کارآفرینی مستقل پرداخته‌اند. کیسنر، به نقش محیط کارآفرینانه در موفقیت فرایند کارآفرینی اشاره می‌کند (Kiesner, 1985) و مارتین می‌گوید: عوامل محیطی تأثیر قابل توجهی در کارآفرینی دارند (الوانی، رودگرناژاد و کیاکجوری، ۱۳۸۸).

در یک جمع‌بندی مختصر می‌توان این‌گونه بیان کرد که تمامی مطالعات قبلی به گونه‌ای اثربخش، جزئی از این تحقیق بوده‌اند اما این تحقیق، دیدگاه یکپارچه و جامع‌تری را نسبت به هر یک از آن‌ها ارائه کرده و مستند به پیشینه‌ی تحقیق، به تمامی عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل در قالب چهار متغیر کلی به صورت هم‌زمان توجه کرده و در عمل استفاده کرده است و این امر مزیتی می‌باشد که در پژوهش‌های دیگران به آن توجه نشده بود.

در این راستا، با توجه به چهار متغیر فردی، رفتاری، شغلی و محیطی، با کمک آزمون‌های مرتبط با تحلیل‌های هم‌بستگی و رگرسیونی متعامل میان متغیرها، الگوی معادله‌ی ساختاری تبیین‌کننده‌ی فرایند کارآفرینی مستقل شامل اثرات مستقیم و غیرمستقیم

عوامل اثرگذار بر آن استخراج شد. با استناد به ضرایب معادله‌ی ساختاری، بیش‌ترین اثرگذاری بر روی فرایند کارآفرینی مستقل به‌صورت مستقیم مربوط به متغیر فردی ($I=0/91$) بوده و از این نظر متغیرهای شغلی ($J=0/57$)، رفتاری ($B=0/39$) و محیطی ($E=0/24$) در درجه‌های بعدی اهمیت قرار دارند. هم‌چنین براساس روابط غیرمستقیم الگوی ساختاری، همه‌ی متغیرها غیر از متغیر فردی، بر کارآفرینی مستقل، تأثیرگذار بودند. الگوی بومی استخراج شده از این تحقیق نشان می‌دهد که هرگونه بهبود در فرایند کارآفرینی مستقل در سطح جامعه‌ی آماری مطالعه شده می‌تواند از طریق توجه به متغیرهای چهارگانه‌ی تبیین‌کننده‌ی آن در دنیای واقعی، عملی شود و این مهم می‌تواند فرصتی استثنایی برای تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی در جامعه‌ی آماری یادشده محسوب شود.

پیشنهادها

با توجه به ضرایب معادله‌ی ساختاری و نتایج به‌دست آمده، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

◀ توجه برنامه‌ریزان، تصمیم‌گیران و مدیران محترم به تأثیر ویژگی‌ها، خصوصیت‌های فردی و روان‌شناختی کارآفرینان در رشد و توسعه‌ی کارآفرینی مستقل شهرستان بندر انزلی. هرچند که تا اندازه‌ای ویژگی‌های فردی به‌صورت ارثی است، اما بخش بزرگی از آن را فرد در محیط و اجتماع کسب می‌کند و قابل آموزش و یادگیری می‌باشد و از آن‌جا که در این تحقیق نیز بیش‌ترین اثرگذاری مستقیم را بر فرایند کارآفرینی مستقل داشته، نیازمند توجه بیش‌تری است.

◀ توجه به محیط و زیرساخت‌های قانونی و حقوقی و حمایت از فعالیت‌های کارآفرینانه‌ی افراد، به‌منظور توسعه و بهبود فرایند کارآفرینی مستقل و ایجاد اشتغال مولد در سطح جامعه‌ی آماری.

◀ توجه کارآفرینان به موضوع‌هایی مانند: مشورت با افراد خبره، انجام فعالیت‌های گروهی، تفویض اختیار، جلب رضایت و احترام به کارکنان و مشتریان، انتقادپذیری،

- بهبود شبکه‌های ارتباطی و افزایش دانش کارآفرینی در فعالیتهای خود.
- ◀ توجه متولیان امر توسعه‌ی کارآفرینی به گسترش دوره‌های کاربردی آموزش کارآفرینی. در این دوره‌ها افزون بر آموزش تخصصی کارآفرینی، لازم است تا به مباحث مدیریتی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و محیطی نیز توجه شود.
- با توجه به موارد اشاره شده در متن مقاله، موارد زیر به‌عنوان پیشنهادهایی به‌منظور انجام پژوهش‌های آتی در ارتباط با موضوع این تحقیق می‌تواند ارایه شود:
- ◀ اجرای این تحقیق در زمان و مکان دیگر (سایر شهرستان‌ها) و مقایسه‌ی نتایج آن با نتایج این تحقیق.
- ◀ انجام مطالعات تطبیقی و استفاده از پژوهش‌ها در کشورهای مختلف در مورد عوامل اثرگذار بر فرایند کارآفرینی مستقل.
- ◀ تبیین چگونگی تغییر در ابعاد چهارگانه‌ی ارایه شده در این تحقیق به‌منظور تعیین اثرگذاری آن‌ها بر فرایند کارآفرینی مستقل، مستند به یافته‌های این مقاله.

منابع

- آراستی، زهرا (۱۳۸۵)، ساختارهای فرهنگی، اجتماعی موثر در ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه، پژوهش زنان، دوره ۴، شماره ۱ و ۲، ص ۹۳.
- الوانی، مهدی، رودگر نژاد، فروغ و کیا کجوری، کریم (۱۳۸۸)، *ارائه مدل مفهومی از توسعه کارآفرینی فردی*، هفتمین کنفرانس بین المللی مدیریت، تهران.
- الوانی، سیدمهدی، کیا کجوری، کریم و رودگر نژاد، فروغ، (۱۳۸۹)، *مدیریت توسعه*، تهران: انتشارات صفار.
- بازرگان، عباس و دیگران (۱۳۷۷)، *روش های تحقیقی در علوم رفتاری*، تهران: انتشارات آگاه.
- جهانگیری، علی، کلانتری ثقفی، ربابه (۱۳۸۷)، *بررسی و سنجش ویژگی های کارآفرینی مدیران (مطالعه موردی: شرکت مخابرات ایران)*، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره اول.
- مقیم، سید محمد (۱۳۷۹)، *بررسی موانع کارآفرینی در صنعت کشور و ارائه راهکارهای اساسی جهت توسعه آن*، تهران: جهاد دانشگاهی.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۱)، *استنباط آماری در پژوهش رفتاری*، نشر پارسا، صص: ۴۱۲.
- Bygrave, W. D. (1989)., *The entrepreneurship paradigm (II): Chaos and Catastrophes among Quantum Jumps*. Entrepreneurship, Theory and Practice. Vol. 14, No. 2: 7 – 30.
- Conca, F. J. & et al (2004). *Development of a measure to assess quality management in certified firms*, European journal of operational research, (156), pp. 683-697.
- Cronbach, L. J (1951). *Coefficient alpha and the internal structure of test*, Psychometric, (16), pp. 297-334.
- Daily, C. M., McDougall, P. P Covin, J. G. & Dalton, D. R (2002). *Governance and strategic leadership in entrepreneurial firms*, Journal of Management, 28, pp. 387–412.
- De Pillis, E(2007). *The influence of personality traits & persuasive messages on entrepreneurial intention*, Journal of Career Development International, Vol, 12, No. 4.
- Drucker, P(1985). *Innovation and entrepreneurship*, NY: Harper Collins Publisher.

- Duane, G. A (2000). *Management and organization*, Ohio: South-western.
- Fry, F (1993). *Entrepreneurship: A Planning Approach*, Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Garrett, R. P. & Covin, J. G (2007). *A Model of Corporate Entrepreneurship as a Strategic Adaptation Mechanism*, *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, (10), pp. 9-31.
- GEM (2008). www.gemiran.ir.
- Gürol, Yonca and Atsan, Nuray (2006). *Entrepreneurial Characteristics among University Students and Training in Turkey*, *Education and Training*, Vol. 48, Issue. 1, pp. 25-38.
- Hansemark, Ove(1998). *The effects of entrepreneurship program on need for achievement and locus of control of reinforcement*, *International Journal of Entrepreneurship Behavior & Research*, p 28.
- Heinonen, J (2003). *Entrepreneurship in public sector organizations*, Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Howard, S(2004). *Developing entrepreneurial Potential in Youth: the Effect of entrepreneurial Education and Venture Creation*, University of South Florida Report, 3-17.
- Hult, G. M. T. & Ferrell, O. C(1997). *A global learning organization structure and market information processing*, *Journal of Business Research*, Vol. 40, pp.155-166.
- Jennings, D(1994). *Multiple perspectives of entrepreneurship test, readings, and cases*, Cincinnati, Ohio: South-Western Publishing Co.
- Kiesner, W (1985). *Small Business Course Control, Training and other Critical Factors in the Success of Small Business Training Courses*, Montreal, Canada, paper present to the 30 Annual World Conference of the International Council for Small Business, No, June.
- Kiggundu, M. N (2002). *Entrepreneurs and entrepreneurship in Africa: What is known and what needs to be done*, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 7(3), pp. 239-258.
- King, S. F., Burgess T.F (2006). *Beyond critical success factors: A dynamic model of enterprise system innovation*, *International Journal of Information Management*, (26), p. 59.
- Kirkwood, J (2007). *Igniting the entrepreneurial spirit: is the role parents play gendered?*, *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, Vol. 13, No. 1, p.39.
- Kollermeier, T (2005). *Entrepreneurship and transition*, in I. MacMillan & S. Birley(eds), *International perspectives on entrepreneurial research*, Elsevier Science Publishers B.V., Netherlands.
- Kuratko, D. et al (1993). *Implementing entrepreneurial thinking in established organizations*, *Advanced Management Journal*, Winter, pp. 28-34.
- Lerners, M. & Haber, S (2000). *Performance factors of small tourism*

- ventures: The interface of tourism, entrepreneurship and the environment*, Journal of Business Venturing, (16), p. 77.
- Levie, J., (1999)., *Entrepreneurship: my thane Reality*, Science & Public Affairs, (17), pp. 24-25.
- Littunen,H (2000). *Entrepreneurship and the Characteristics of Entrepreneurial Personality*, Greenwood press, United State.
- Lumpkin, G. T. & Dess, G. G (1996). *Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance*, Academy of Management Review, 21, pp. 135–171.
- Markman, G. D. & Baron, R. A (2003). *Person-entrepreneurship fit: why some people are more successful as entrepreneurs than others*, Human Resource Management.
- McClelland, D.c (1965). *The achieving society*, Princeton, N. J.: Van Nostrand. Review, (13), pp. 281-301.
- Miller, D (1983). *The Correlates of Entrepreneurship in Three Types of Firms*, Management Science, Vol.29, No.7, pp.770-791.
- Nunnally, J. C (1978). *Psychometric theory*, Second ed., McGraw-Hill, New York.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., and Berry, L. L (1988). *SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Customer Perceptions of Service Quality*, Journal of Retailing, Vol Spring, pp.12-40.
- Peterson, R. A (1994). *A meta-analysis of Cronbach,s coefficient alpha*, Journal of consumer research, (21), pp. 381-391.
- Politis, D (2008). *The process of entrepreneurial learning*, A Conceptual Framework, Routledge, Taylor & Francis Group, London & New Yourk.
- Postigo, S (2002). *Entrepreneurship Education in Argentina : the case of San Anders University*, In Proceedings of the Conference Entitled the Internationalizing in Entrepreneurship Education and training, Malaysia, July, pp. 8-10.
- Reynolds, P., Miller, B., and Maki, W (1993). *Regional characteristics affecting business volatility in the United States 1980–4*, In C. Karlsson, B. Johannisson, and D. Storey, eds., Small Business International, National and Regional Perspective Dynamics. London: Routledge.
- Russel, S , Kerry, A (2008). *Dose School Choice Increase the Rate of Youth Entrepreneurship?* Economic of Education Review 27,PP.429-438.
- Schneider, Merk. & Taste, Faul. & Mintrom, Micheal (1995). *Public Entrepreneurs*, Princeton University Press, pp. 30-45.
- Shan, S. Locke, E. & Collin, C (2003). *Entrepreneurial motivation*, Human resource management Review, Vol. 13, pp. 257-279.
- Smith, K. G. & Di Gregorio, D (2002). *Dissociation, discovery, and the role of entrepreneurial action*, In M. A. Hitt, R. D. Ireland, S. M. Camp, & D. L. Sexton (Eds.), Strategic entrepreneurship: Creating a new mindset: 129–150. Oxford: Blackwell Publishers.

- Timmons, J(1990). *New venture creation*, Boston: IRWIN, Homewood.
- Van de ven, A. & Ferry, D (1979). *Measuring and assessing organizations*, John Wiley, New York.
- Vanderwerf, P. & Brush, C (1989). *toward agreement on the focus of entrepreneurship research: Progress without definition*, Paper Presented at the National Academy of management, Washington, D. C.
- Wagner, J. & Sternberg, R (2004). *Start-up activities, individual characteristics, and the regional milieu: Lessons for entrepreneurship support policies from German micro data*, The Annals of Regional Science, (38), pp. 219-240.
- Zahra, S. A (1993). *Environment, corporate entrepreneurship, and financial performance: A taxonomic approach*, Journal of Business Venturing, 8(4), pp. 319-340.
- Zahra, S. A. & Covin, J. G (1995). *Contextual influences on the corporate entrepreneurship-performance relationship: A longitudinal analysis*, Journal of Business Venturing, 10(1), pp. 43-58.
- www.gemiran.ir, 2008.

